

Rozhovor o prof. Vladimíru Tardym

Grant číslo 406/08/1437, GA ČR, název grantu: „Život a dílo Vladimíra Tardyho“

Účastník rozhovoru:

prof. PhDr. Jaromír Janoušek, DrSc., člen katedry psychologie FF UK Praha

Rozhovor se uskutečnil dne 10. prosince 2009 na katedře psychologie FF UK v Praze, Celetná 20. Otázky kladla Alena Plháková.

***AP:** Dnes je 10. prosince 2009. Jsem velice ráda, že mi pan profesor Janoušek poskytl rozhovor. Především bych vám chtěla poděkovat za čas, který mi věnujete. Zajímalo by mě, v jakém vztahu jste byl k Vladimíru Tardymu. Pokud vím, spolupracovali jste spolu v Psychologickém ústavu Československé akademie věd.*

JJ: Ano, ale to má určitou prehistorii. Pokud jde o samotný Psychologický ústav Akademie věd, tak trvalo poměrně dlouho, než se ho podařilo založit. Odhadem bych řekl, že to bylo osm nebo devět let. Velkou aktivitu v tom vyvíjel profesor Jan Doležal, který ve spolupráci s profesorem Otakarem Chlupem zřídil dvě pracovní místa budoucího psychologického ústavu, která byla prozatímně přiřazená k Pedagogickému ústavu J. A. Komenského ČSAV, ale pod Doležalovým vedením. Jako první tam působili kolega Jaromír Kašpárek a kolegyně Věra Bokorová. Kolega Kašpárek bohužel tragicky zahynul, takže jsem byl vyzván, zda bych se o to místo neucházel, což jsem v roce 1959 přijal. Od té doby prakticky probíhaly snahy o vznik Psychologického ústavu v rámci Akademie věd. Nebudu to dlouho protahovat, byly to různé peripetie. Pokud jde o profesora Tardyho, velice výrazně jsem ho přemlouval, aby se v roce 1967 v nově založeném ústavu ujal ředitelování, což on nakonec udělal. Později jsem byl zase velice nešťastný, když na to, že byl tím ředitelem, doplatil. V roce 1970 byl z této funkce z politických důvodů administrativně odvolán. Vedení Psychologického ústavu ČSAV potom převzal profesor Linhart.

***AP:** Vy jste v 60. letech vyučoval na katedře psychologie FF UK?*

JJ: Na Filozofické fakultě Karlovy univerzity jsem působil v letech 1958–1959 na katedře filozofie a měl jsem nějaké přednášky na katedře psychologie. V přednáškách pro katedru psychologie jsem pokračoval jako pracovník Pedagogického ústavu ČSAV od roku 1960 a od roku 1967 jako pracovník nově založeného Psychologického ústavu ČSAV.

***AP:** Kdy jste se seznámil s profesorem Tardym?*

JJ: Měl jsem příležitost ho poznat velice brzy, ale jenom jako posluchač jeho přednášky. Bylo to v roce 1947 v Hradci Králové. Já jsem byl tenkrát středoškolák a po městě jezdilo auto s tlampačem hlásícím, že bude přednáška významného pražského profesora. Pořádala to Socialistická akademie. Protože jsem v té době už měl určitý, i když ne příliš vyhraněný zájem o psychologii, tak jsem tam šel. Musím říci, že ta přednáška byla věcná, pro mě ne příliš srozumitelná. Už tenkrát jsem nicméně ocenil, že to nebyla nějaká přednáška ideologizující. Profesor Tardy tam byl tenkrát uveden – a myslím, že v tom setrval celý život – jako významný levicový intelektuál.

Později jsem se s profesorem Tardym samozřejmě setkával na Filozofické fakultě UK. V 60. letech, kdy vedl katedru psychologie, mě vyzval, abych participoval na sborníku *K problémům psychologie osobnosti*, který vyšel v roce 1967. Měl jsem tam příspěvek o postojích.

Ještě dříve jsem byl s Tardym v Komisi pro psychologii při ČSAV, kterou vedl profesor Doležal. Za Olomouc tam byl profesor Emil Holas, možná byl tehdy ještě docent, no a samozřejmě také Slováci – kolegové Damián Kováč a Miroslav Bažány, který v roce 1968 emigroval. Brno zastupoval profesor Chmelař, který byl velice agilní. Dokonce se mu podařilo, což jsem považoval za jeho majstrštyk, založit brněnskou pobočku Psychologického ústavu ČSAV dříve než vznikl psychologický ústav jako celek.

AP: *Mohl byste podrobněji popsat poměry v Psychologickém ústavu ČSAV po jeho založení?*

Ústav měl na začátku tři oddělení. Bylo to oddělení psychologie osobnosti, které vedl profesor Tardy, oddělení psychologie učení profesora Linharta a oddělení sociální psychologie, které jsem měl na starosti já. Myslím, že před obtížným obdobím po roce 1969 byla spolupráce mezi členy ústavu celkem normální. Největší problém byl s místnostmi. Profesor Linhart měl k dispozici určité prostory z doby, kdy byl vedoucím psychologie učení pražského Pedagogického ústavu. Jeho oddělení mělo místnosti v horních patrech budovy v Purkyňově ulici. Budova patřila České pojišťovně, která měla hlavní vchod ve Spálené ulici č. 14. Ale jinak jsme byli v podstatě bezprizorní. Profesor Tardy užíval ještě místnosti katedry psychologie. My – sociální psychologie – jsme seděli v Toskánském paláci na Hradčanském náměstí, kde měl své sídlo Psychologický ústav UK. Profesor Doležal byl již po smrti, v roce 1965 po něm převzal vedení ústavu docent Miloš Machač. Ten od roku 1967 vedl také katedru psychologie po profesoru Tardym, který přešel do nově založeného Psychologického ústavu ČSAV. Katedra zůstala od ústavu prostorově oddělená. Toskán byl ale také v určité prostorové tísní, takže jsme tam byli jaksi navíc.

Vzpomínám si, že jsme s profesorem Tardym obcházeli kvůli prostorám Akademii, také jsme byli za akademikem Viktorem Knappem, který měl tyto věci na starosti. Dostali jsme adaptovanou půdu v Libni ve Čtyřdomí, dnes už je to tam zbourané, snad je tam nějaká zastávka autobusu. Byl to takový čistě libeňský dvoupatrový dům. Akademie tam vybudovala v podkroví několik místností. Se mnou v Libni v oddělení sociální psychologie byli kromě Věry Bokorové Zdeněk Helus, Eva Vančurová a jako aspirant Jiří Kožený. Později rozšířil naše řady Jiří Šípek.

Dost jsem obdivoval profesora Tardyho, protože bylo náročné tam dojíždět. Pro mě to bylo také náročné, ale byl jsem přece jenom podstatně mladší. No, byl to takový zajímavý dům. Šlo se tam po schodišti kolem nějakých soukromých bytů, také tam byla nějaká pavlač a na ní občas necky s prádlem atp. Nahoře to měla Akademie zadaptované, stropy byly ovšem zkosené, prostě žádná sláva. Později se ústav přestěhoval do lepších prostor, ale to už nebylo za profesora Tardyho.

AP: *Zmínil jste se o tom, že jste profesora Tardyho přemlouval, aby místo ředitele Psychologického ústavu ČSAV přijal. Znamená to, že o ně neměl zájem?*

JJ: Profesor Tardy v té době vedl katedru psychologie. Myslím, že o místo ředitele ústavu zájem měl, ale rozhodně ho neuplatňoval nějak vehementně.

AP: *Jak se profesor Tardy projevoval jako vedoucí ústavu?*

JJ: Byl velmi tolerantní. Myslím, že nebyl příliš náročný, což ale souviselo s tím, že složení jeho oddělení i ústavu jako celku mělo od začátku dobrou úroveň. Tardy měl v oddělení kolegu Pavla Říčana, zpočátku u něho byla i kolegyně Jarmila Kotásková a jako aspiranti tam přišli Karel Balcar a Jiří Kožený. Také Otto Becker byl svěřencem profesora Tardyho. Už si nevzpomenu, zda byl přímo členem jeho oddělení, ale nevylučuji to. Kolega Becker byl na rozdíl od jiných kolegů víc zaměřen na procesy rozhodování, ne tolik na osobnost jako takovou. Vzpomínám si, že později profesora Tardyho navštěvoval. Rozhodně byli v úzkém kontaktu. Se mnou v Libni v oddělení sociální psychologie byli kromě Věry Bokorové Zdeněk Helus, Eva Vančurová a Jiří Kožený. Takže tyto lidi vlastně ani nebylo třeba honit do práce.

AP: *Choval se profesor Tardy ke všem spolupracovníkům stejně?*

JJ: Já nepamatuji žádný případ, že by Tardy někoho zvláště preferoval na úkor ostatních. Je pravda, že si uchovával určitý odstup. Pro mě to byla trochu tajemná osobnost, ale já jsem měl k němu úctu skutečně od začátku. Ta úcta se projevovala také v tom, že jsem se tu jeho tajemnost nepokoušel nějak dešifrovat. Samozřejmě, jak to bývá, mezi kolegy a lidmi jsou různé řeči, ale já na to nebyl zvědav. Na mě Tardy působil jako opravdu velice solidní představitel oboru, a hlavně, měl jsem k němu úctu, protože jsem si ho pamatoval už z raných dob. Znal jsem ho ovšem více až z té doby, co vedl katedru psychologie na FF UK.

AP: *Co bylo podle vás hlavním důvodem respektu k profesoru Tardymu, o kterém mluví hodně lidí?*

JJ: Řekl bych, že to byly jeho široké znalosti. Myslím, že Tardy byl ze všech profesorů psychologie té doby asi nejvíce mezioborový. Měl znalosti z oblasti matematiky, logiky, filozofie a asi i historie. Dalším jeho zajímavým rysem, skoro osobnostním, ale spíš z hlediska způsobu uvažování, byla jeho zvláštní, sevřená logika výkladu. Natolik sevřená, že se to někdy dost obtížně poslouchalo. Dokonce mám dojem, že toto u Tardyho jednou zaznamenal profesor Patočka, který s ním byl v pozdější době hodně v kontaktu. Tato zvláštnost jeho uvažování, která konec konců vystupuje i z jeho písemných prací, byla při ústním projevu zvláště zajímavá, až to člověka nějak sevřelo. Rozhodně neměl vůbec tendenci k nějakému lacinému, jednoduchému výkladu.

AP: *V které oblasti psychologie, filozofie nebo matematiky podle vás Tardy nejvíce vynikal?*

JJ: Rozhodně vynikal svým širokým rozhledem a také tím, že ty různé vědní oblasti dokázal propojovat. Zajímavá byla ta jeho polemika s Englišem.

AP: *Ano, to byla velká polemika, která trvala mnoho let. Zapojil se do ní i Jan Patočka, který v roce 1934 uveřejnil poměrně kritickou recenzi na Tardyho *Teleologii lidského chtění*.*

JJ: To je zajímavé, protože v pozdějších letech se Tardy a Patočka hodně stýkali. Já jsem se jako středoškolák o Englišovo dílo zajímal, po válce jsem zčásti četl jeho *Hospodářské soustavy* a *Malou logiku*. Do jeho pojetí teleologie jsem úplně nepronikl, ale mám takový nepřímý dojem, že tam došlo k určitému posunu těžiště významů, což mohlo vést ke střetu Engliš versus Tardy. Engliš byl ekonom a ekonomové měli tehdy především právnickou

průpravu. Ekonomie se zvláště nestudovala. Otázka právních norem a obecné logiky je asi trochu něco jiného než psychologie myšlení a vůle. Engliš tedy Tardyho „Teleologii“ úplně odmítl?

AP: *Ano, úplně. Ještě po válce, v roce 1946, vydal knihu *Apologia finalitatis: Rozprava o Tardym*, v níž se pokusil s Tardyho kritikou definitivně vyrovnat. Zaujalo mě právě to, jak dlouho se ta polemika vlekla.*

JJ: Myslím, že obdobné polemiky v období mezi válkami nebyly nic výjimečného. Vzpomínám si na velký spor Příhoda versus Šeracký, vstoupil do něho i Váňa. Myslím, že něco z toho šlo i k soudu.

AP: *Zmiňoval jste se o tom, že profesori Tardy a Patočka byli často v kontaktu.*

JJ: Myslím, že se znali dlouho, ale nejvíc se stýkali v období přípravy Charty 77. Patočku jsem znal, bydlel blízko nás v Břevnově, takže jsem s ním občas hovořil. Jednou jsem se s ním také setkal na kongresu v Bulharsku. Ale nakolik Tardy a Patočka kooperovali odborně, to opravdu nevím.

AP: *Co pokládáte za Tardyho největší přínos k rozvoji české psychologie?*

JJ: Myslím, že nejvíce přispěl k psychologii osobnosti. On byl sice velice mnohostranný, ale jeho *Psychologie osobnosti* z roku 1964 je velmi zajímavá a přínosná, hlavně kapitola o vůli. Myslím, že se na Tardyho odvolávají Balcar, Říčan, možná někteří další. Určitě také přispěl k dějinám psychologie. Na skriptech *Psychologie XX. století* participovalo víc lidí, on napsal *Dynamickou psychologii*. Jenom se mi moc nezdálo, proč mezi ostatní dynamické psychology zařazoval Lewina. A napsal myslím ještě jeden díl, věnovaný Sternovi, Klagesovi a Allportovi. Ta skripta z dějin psychologie jsem také ocenil, bylo vidět, jak to má všechno zažité.

AP: *Mohl byste nějak charakterizovat osobnost profesora Tardyho?*

JJ: To je dobrá otázka, ale asi na ni nenajdu dobrou odpověď, protože, abych to mohl udělat, přece jenom bych musel víc znát Tardyho životní historii. Víím, že v jeho rodině byla evangelická tradice a dokonce snad nějaké příbuzenství s Bedřichem Hrozným, který rozšifroval chetitské písmo. Pak víím, že neměl děti a že se jeho první žena jmenovala Jiřina. Ve své době to byla dost známá novinářka, Jiřina Tardyová. Jeho druhou ženu Olgu jsem také trochu znal, ta se o něho opravdu vzorně starala. Ona mně tlumočila – čímž jsem byl samozřejmě poctěn – že si profesor Tardy přál, abych promluvil na jeho pohřbu. Byl tam také profesor Petr Pokorný z Evangelické teologické fakulty UK.

O profesoru Tardym se rozhodně dá říct, že když se k něčemu zavázal, tak byl spolehlivý a odpovědný. V roce 1968 mně tyto jeho vlastnosti velice pomohly. Dělal jsem tehdy předsedu přípravného výboru sociálně psychologické konference, které se měli zúčastnit i psychologové ze západních zemí. Byla to složitá doba, konference se měla konat v říjnu, dva měsíce po vojenské intervenci. V Akademii věd mně tehdy tu konferenci nechtěli povolit, byl jsem ještě mladý. Zdůrazňoval jsem, že konferenci garantuje profesor Tardy. Tehdy jsem jeho

chování velice ocenil, protože bylo třeba mít předsedu s nějakými grády a on se toho ujal. Nakonec skutečně přijeli psychologové z Ameriky, ze západní Evropy, z Jugoslávie, Polska, přijel dokonce i jeden z Moskvy. Nepřijeli jenom z NDR, těm to tenkrát nepovolili.

AP: *Nevíte něco o koničcích profesora Tardyho?*

JJ: Myslím, že se zajímal o hudbu, ale to je asi všechno, co vím.

AP: *Jak byste charakterizoval vztah profesora Tardyho a doktorky Sedlákové?*

JJ: Kolegyně Sedláková měla k profesoru Tardymu opravdu velice uctivý vztah, velký respekt. Do Prahy přišla počátkem šedesátých let z Brna. Tardy poznal, že to je talentovaný člověk. Byla jeho aspirantkou na katedře psychologie. Ona k němu vzhlížela a on ji měl také rád. Napsala také velice korektní příspěvek do sborníku o životě a díle Vladimíra Tardyho.

AP: *Ano, v tomto sborníku nazvanému Psychologové profesoru Tardymu jste měl také příspěvek.*

JJ: Máte pravdu, na to už jsem zapomněl.

AP: *Měl profesor Tardy přátele? Možná s vámi měl přátelský vztah...*

JJ: No tak tím bych byl velice poctěn, ale to si netroufám říct. Když jsem byl prostřednictvím paní Tardymové požádán, abych promluvil na pohřbu pana profesora, tak to byl zřejmě projev náklonnosti. Ale já byl přece jenom podstatně mladší než Tardy, takže mezi námi byl určitý odstup. Vždycky jsem si myslel, že měl přátelské vztahy s Patočkou, možná také s Doležalem, i když s ním se asi spíš stýkal hlavně na korektní pracovní bázi. Doležal vedl od roku 1950 katedru psychologie, ale protože se mu v roce 1956 podařilo obnovit Psychologický ústav UK, tak se vedení katedry vzdal a předal je Tardymu.

Tardy také působil na Pedagogické fakultě UK, to byla řada let. Myslím, že tam s ním byl docent Machač a profesor Linhart vlastně také. Působil tam také doktor František Jiránek. To byl piagetovec, což se myslím o profesoru Tardym nedalo říci. Ale tu historii moc neznám, protože jsem s Pedagogickou fakultou bezprostředně nespolupracoval. Myslím, že by se tím směrem mělo dále pátrat.

AP: *Jaké byly okolnosti odchodu profesora Tardyho z Psychologického ústavu ČSAV?*

JJ: Tomu odvolání z funkce ředitele moc nerozumím. Mne se nezdálo, že by byla odůvodněna nějaká nedůvěra vyšších kruhů vůči profesoru Tardymu. Měl jsem dojem, že ho různé instituce v šedesátých letech dost cenily, myslím, že dostal i Řád práce. Nevím, proč byl vyloučen ze strany a odvolán z funkce ředitele. Vystřídal ho profesor Linhart, ale nechci to dál rozvíjet. Tardyho jsem poznal v roce 1947 při té jeho přednášce jako levicového intelektuála a myslím, že se od té doby příliš nezměnil. On ani neměl ve zvyku se nějak měnit.

AP: *Vy jste byl pane profesore řečníkem na pohřbu profesora Tardyho? Máte na to nějaké vzpomínky?*

JJ: Pohřeb se konal ve velké obřadní síni strašnického krematoria. Bylo tam poměrně hodně lidí, i když jsem tam některé kolegy postrádal. Oni se možná přece jenom báli přijít. Ale lidí tam bylo hodně. Já nejsem žádný extra řečník, řeč profesora Pokorného byla asi více působivá než ta moje. Zaměření na evangelictví profesora Tardyho mě trochu překvapilo, myslel jsem, že profesor Tardy nebyl příliš aktivní, pokud jde o církev.

AP: *Ve svých nepublikovaných rukopisech profesor Tardy píše, že není schopen víry. Asi to pro něho byl dost závažný problém.*

JJ: Nevím, jestli víte, že je pochován v Čáslavi, což mě zaujalo, zřejmě tam jeho rodina měla nějaké vazby.

AP: *To jsem nevěděla, myslela jsem, že je pochován v Praze. Mohl byste ještě říct, jaký byl váš nejsilnější zážitek s profesorem Tardym?*

JJ: Pro mě byl největší zážitek a zároveň ocenění to, že nám v roce 1968 pomohl s tou sociálně psychologickou konferencí. Byla to náročná doba, nám to nejdříve v akademii nechtěli schválit, ale nakonec se konání konference přece jen povedlo prosadit. Na závěr konference přišel i František Šorm, což byl v té době prezident ČSAV. My jsme profesora Tardyho příliš neobtěžovali, ale to, že byl předsedou konference, že to na sebe vzal, nám velice pomohlo. Bylo to pro mě velice důležité, ocenil jsem i jeho odvahu. Jinak si na nějaký dramatický nebo výrazný zážitek s profesorem Tardym nepamatuji.

AP: *Nevíte něco bližšího o tom, jak žil profesor Tardy v údobí po roce 1973, kdy odešel do důchodu?*

JJ: Mám dojem, ale to vím asi od paní Tardiové, že měl značné potíže se zrakem, což pro něho musela být velká frustrace. On potřeboval číst a v té době byly jeho možnosti hodně limitované, nevím, asi mu museli i předčítat. Po podpisu Charty ho vyslyšeli estébáci, i když asi ne tolik jako profesora Patočku.

AP: *Napadá vás ještě nějaký další komentář, zážitek či postřeh, něco, co jsme opomenuli?*

JJ: Teď jsem si vybavil, že Tardy po válce vyučoval na Vysoké škole politické a sociální v Praze, kde vedl odbornou diskuzi s profesorem Otakarem Machotkou, který na té škole také přednášel. Bylo to ještě před únorem, takže by to měla být diskuze odborná. Před válkou byl také pracovníkem nebo spolupracovníkem Ústavu lidské práce, který řídil profesor Doležal. Tam spolu asi poprvé přišli do pracovního kontaktu. Víím, že profesor Doležal, kterého jsem znal osobně, dovedl být kritický i k lidem generačně blízkým, ale o profesoru Tardym vždycky mluvil s respektem.

AP: *Měl pan profesor Tardy smysl pro humor?*

JJ: Já bych to nevyloučil.

AP: *Asi takový skrytý...*

JJ: Bylo to ve skryté podobě... Ale někdy – já taky mizerně vidím – jsem měl dojem, že se za těmi brejličkami dobře baví, třeba když slyšel od nějakého studenta nějakou nehoráznost. Ale rozhodně to nedával příliš najevo.

AP: *Vřelé díky za nesmírně zajímavý rozhovor.*

Záznam rozhovoru přepsala Alena Plháková, doplnil ho a upřesnil Jaromír Janoušek.

Literatura diskutovaná v rozhovoru

Engliš, K. (1946). *Apologia finalitalis. Rozprava o Tardym*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních.

Engliš, K. (1946). *Hospodářské soustavy*. Praha: Všehrad.

Engliš, K. (1947). *Malá logika: věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich.

Patočka, J. (1934). V. Tardy. Teleologie lidského chtění. *Česká mysl*, 30, (2–3), 229–233.

Sedláková, M. (1997). Život a dílo Vladimíra Tardyho. In Heller, D., Sedláková, M. (Eds.), *Psychologové profesoru Tardymu*. Praha: PsÚ AV ČR – ČMPS, 9–35.

Tardy, V. (1934). *Teleologie lidského chtění*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních.

Tardy, V. (1964). *Psychologie osobnosti*. Praha, SPN.

Tardy, V. (Ed.), (1967). *K problémům psychologie osobnosti. Sborník vybraných příspěvků z 2. sjezdu Československé psychologické společnosti při ČSAV*. Praha: Academia.

Tardy, V. (1969). *Psychologie XX. století. V. (W. Stern, L. Klages, G. W. Allport)*. Praha: SPN.

Tardy, V. (1971). *Psychologie XX. století. III. Dynamická psychologie*. Praha: SPN.